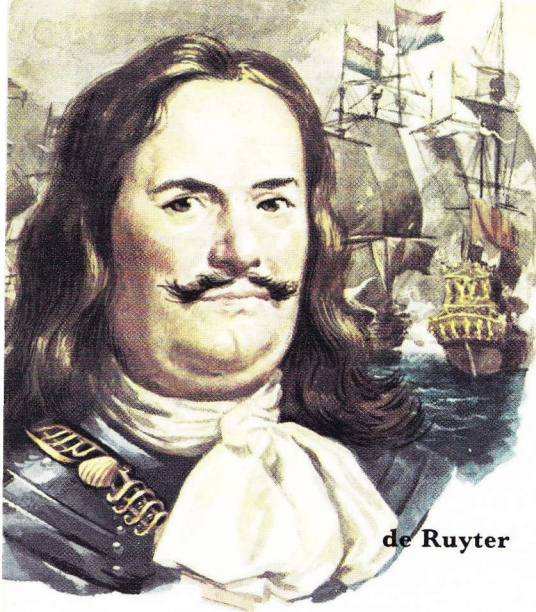

de Ruyter

De Gouden Eeuw

Na de opstand der Nederlanden tegen Spanje, kwamen de Verenigde Provinciën tot stand, bestaande uit de zeven Provincies, het landschap Drente en de Drie Generaliteitslanden. Holland en Zeeland, beide zeemogendheden, en Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland en Utrecht, alle landbouwstrekken, vormden de Zeven Provinciën. Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en Rijks-Limburg waren de Generaliteitslanden, bij het begin van de 17e eeuw op Spanje veroverd en voortaan door de Staten-Generaal

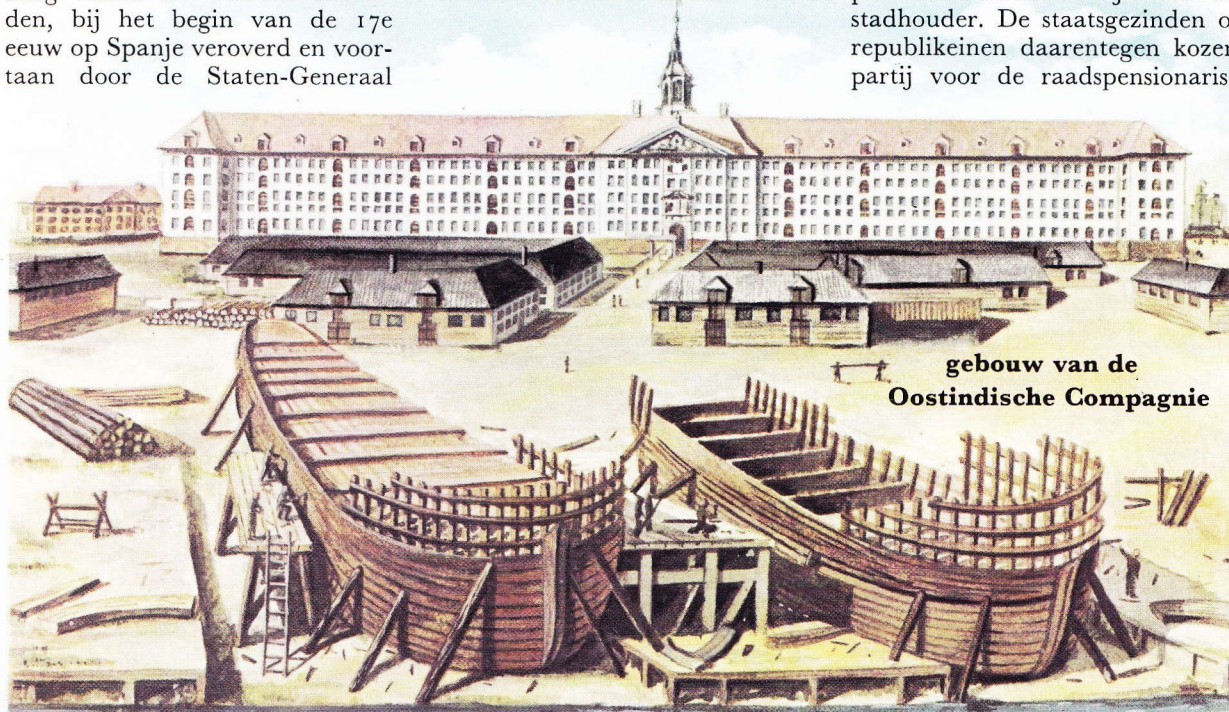
beheerd. Van al deze gebieden had Holland de grootste macht, was het dichtst bevolkt, bezat de belangrijkste steden, o.a. Amsterdam, Leiden en Rotterdam, en kende een bloeiende handel.

Politiek vormde elke provincie een afzonderlijke republiek. Elk der Zeven Provinciën had een Staten-Propinciaal, gevormd door vertegenwoordigers van de adel en de steden. Zij benoemden de Raadspensionaris. Die was theoretisch de secretaris van de Staten, maar in feite oefende hij de functie van eerste minister uit. Ook de stadhouder, de bevelhebber over de provinciale land- en zeestrijdkrachten, werd door de Staten-Propinciaal aangesteld. Het centraal bestuur van de Verenigde Provinciën was in handen van de Staten-Generaal, bestaande uit een 40-tal provinciale afgevaardigden. Elke provincie had een stem en was om beurt voorzitter. Tegenover het buitenland vertegenwoordigde de Staten-Generaal de Provincies, maar in feite had hij weinig macht.

Omdat Holland de belangrijkste provincie was, was de Raadspensionaris van dat gebied praktisch minister van buitenlandse zaken

van de Verenigde Provincies. Tegenover hem stond de stadhouder van Holland en Zeeland, die steeds tot het huis van Oranje behoorde. De prinsen van Oranje werden dan ook door het volk en in het buitenland beschouwd als ware vorsten en niet als dienaren van de Staten-Propinciaal, door wie ze waren aangesteld. Zo ontstond er een scherpe tegenstelling tussen de raadspensionarissen, die soms het stadhouderschap afschaften, en de stadhouders, die er niet voor terugschrikten raadspensionarissen op het schavot te brengen. Zo werd Oldenbarnevelt door toedoen van prins Maurits van Oranje in 1619 terechtgesteld. Anderzijds moesten de Verenigde Provincies het van 1650 tot 1672 zonder stadhouder stellen.

De binnenlandse politiek in de Verenigde Provincies draaide gedurende heel de 17e eeuw om deze twee figuren; zij hadden elk hun partij. De Oranjeklanten of Orangisten, aanhangers van de stadhouder, streefden naar de monarchie, waren eenheidsgezind, democratisch en oorlogszuchtig. Ook waren het meestal fanatieke calvinisten. Vooral de landbouwprovinciën kozen de zijde van de stadhouder. De staatsgezinden of republikeinen daarentegen kozen partij voor de raadspensionaris;

gebouw van de
Oostindische Compagnie

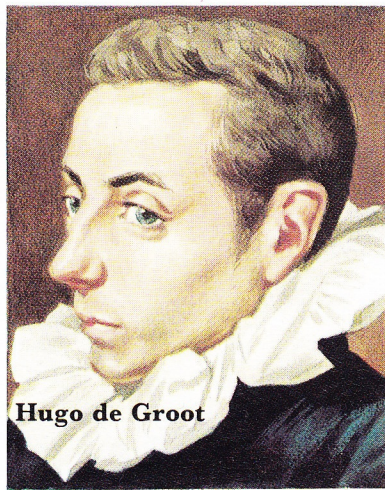
het waren burgers of stedelingen, voorstanders van het federalisme, aristocratisch, vredelievend en verdraagzaam op godsdienstig gebied. Tot deze groep behoorden bijna alle kooplieden en handelaars van Holland. In oorlogstijd waren de Orangisten, in vredes-tijd de staatsgezinden aan de macht.

Hun rijkdom en welvaart danken de Verenigde Provincies voor een groot gedeelte aan de landbouw en de veeteelt. Maar ook de industrie kende een hoge bloeiperiode: de lakennijverheid in Leiden, tapijten in Haarlem, textiel in Utrecht en Groningen, terwijl Delft beroemd was om zijn gleiswerk en Schiedam om zijn jeneverstokerijen. Ook de visvangst was belangrijk: Holland had praktisch het monopolie van de verkoop van haring.

De zee- en koloniale handel vormden echter de grootste bron van inkomsten. Door de opstand tegen Spanje was het handelsverkeer naar Noord-Nederland verplaatst en had Amsterdam Antwerpen als handelsmetropool verdrongen. Naast grote vlootvoogden als Tromp, de Ruyter en Piet Hein, droegen ook talrijke ondernemende Zuidnederlanders, naar het noorden uitgeweken, door hun werklust, hun kapitaal en hun relaties zeer veel bij tot de bloei van hun nieuwe vaderland. Citeren we Isaak Lemaire, Balthazar

de Moucheron, Willem Usselinckx, Lodewijk de Geer en nog anderen. Niet alleen met alle Europese landen, werd handel gedreven, maar ook de Levanthandel kreeg een grote betekenis.

Zo waren de Nederlanders in de 17e eeuw de vrachtvoerders van Europa, maar, door de vestiging van kolonies, beheersten ze bovendien de wereldhandel. In 1602 werd, onder impuls van Oldenbarnevelt de Verenigde Oostindische Compagnie opgericht, die, onder leiding van machtige gouverneur-generaals als Jan Pieterszoon Coen, Anthonis van Diemen en Johan Maetsuyker een stevig Nederlands gezag in Indië vestig-

Hugo de Groot

de. Ook in China, Formosa en Japan werden faktorieën opgericht en een gedeelte van Australië ontdekt. De Westindische Compagnie, in 1621 door Usselinckx gesticht, was vooral gericht op de handel met Afrika, Brazilië en de Antillen. In 1622 reeds vestigde zich Jan van Riebeeck met een groep landgenoten aan de Kaap. De bloeiende handel bracht ook de steden tot grote ontwikkeling. Amsterdam werd het financiële centrum van Europa: de Amsterdamse Bank leende geld aan vorsten en staten en was de grootste kredietinstelling van het toenmalige Europa.

Ook het culturele leven kende een

Rembrandt

werkelijke bloeiperiode: terecht spreekt men hier van een "gouden eeuw". Grote schrijvers als Vondel, Bredero en Hooft, denkers en geleerden als Hugo de Groot (Hugo Grotius) de vader van het internationale en het zeerecht, de filosoof Barrich Spinoza, de geneesheren Boerhaave en Swammerdam, de natuurkundigen Constantijn Huygens en Antoni van Leeuwenhoek, de uitvinder van de microscoop, verwierven een internationale bekendheid. Ook de schilderkunst kende een ongeëvenaarde bloei. Vermelden we vooral de landschapschilders Ruysdael en Hobbema, de dierenschilders Potter en Cuyp, interieurschilders als Pieter de Hooch, Metsu, Gerard Dou en vooral Vermeer, de portretist Frans Hals en de onsterfelijke grootmeester van het "clair-obscur" Rembrandt, de schepper van onvergankelijke kunstschaten als de "Nachtwacht" en de "Anatomische les".

De 17e eeuw is voor de Verenigde Provincies op alle gebieden een "gouden eeuw" geweest. De Nederlandse vloot beheerste de wereldhandel, Amsterdam was het financiële centrum van Europa en de vele machtige kolonies brachten het land rijkdom en welvaart. Grote schrijvers, geleerden en wetenschapsmensen verwierven internationale bekendheid, terwijl Rembrandt de schilderkunst onsterfelijke werken naliet.

Vondel